

Ook die meer dan 2 à 300 miljoen engelen doelen dus niet op statistiek, maar strekken om u een idee van de onafzienbare menigte der hemelsche heerschen en van haar onafzienbare ordening te geven.

Zooals wij zeggen, dat we over de hoofden wandelen kunnen, of dat het „zwart van menschen" is, zoo geeft hier in de Apocalypse dit magische, rondo cijfer te kennen, dat het engelenheir in eindeloze en onafzienbare lengte en breedte en diepte als golfde om den Troon van God.

En, toch, niettegenstaande deze menigte der hemelsche heerschen zoo groot was dat ze alle vergelijking met menschenverzamelingen hier op aarde tart, zegt de heilige apostel ons, dat hij deze ontelbare menigte zingen hoorde, hoorde zingen met ééne groote stemme, en dat hij beluisteren kon wat ze zongen.

Zoo toch bericht hij ons. En ik zag, en hoorde ééne stemme van veel engelen rondom den Troon, zeggende met een groote stemme: „Het Lam dat geslacht is, is waardig te ontvangen de kracht, en rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eere, en heerlijkheid, en dankzegging!"

En nu weten we ook hierbij zeer wel, dat we met een visioen te doen hebben, en dat ook dit niet als letterlijke beschrijving van aldus zich openbarende realiteit moet worden genomen, maar zooveel blijkt dan toch, dat op die wijze aan den apostel een idee werd gegeven van de bestaanswijze in de hemelen.

Wat ligt nu in die idee?

Dit immers, dat in de wereld daarboven bij God zoo magtige groepen van levende wezens tot gemeenschap en eenheid van uiting geraken, dat al wat wij op aarde in kerken, op meetings of op pleinen hiervan waarnemen, er kortweg bij in het niet verzinke.

De beperktheid van onze blik, de beperkte maat van onze stem, en de grens van het onderscheidenlijk hooren zijn bij ons aan zoo kleinen afstand gebonden, dat gemeenschap en eenheid van uiting reeds voor één enkel miljoen personen onder ons volstrekt ondenkbaar is. Vier personen op den vierkanten meter genomen, wat reeds zeer gedrongen is, zoude ge een plein van 250-000 vierkanten meter noodig hebben, om ze op elkaar te proppen. En al liet zich dit nog denken, hoe zoudt ge ooit zulk een massa tot klare, distincte niting van stem en lied brengen?

Toch ontvangt Johannes op Patmos de idee, den indruk van een menigte, die vele honderden malen grooter is.

Vandaar in de Openbaringen telkens de aanduiding van die groote stem.

Die „grote stem" wordt een andermaal ook wel uitgedrukt door te spreken van „een stem gelijk een leeuw brult" (10:3), „een stem als een donderslag" (6:1), of van „een stemme van vele wateren" (14:2).

Vooral die laatste uitdrukking is teeknend. Immers op wat verre afstand hoort ge, als de storm is opgestoken, niet het klateren en bulderen van de groote zee, als ze strand en duinen beukt met haar dreunende golven. Toch zijn die magtige golven niets dan bijeenvergaarde waterdruppelen. En zoo nu is de stem der onafzienbare volgende menigte, waarin elke engel of elke gezaligde op zichzelf niets is dan één enkele waterdruppel.

Wijst dit alles nu niet op een gemeenschaps-oefening daarboven, die elk perk van onze gemeenschaps-oefening op aarde zeer verre verschrijdt?

Volle gemeenschaps-oefening gaat, bij over en weer zich uitend, onder ons veelal niet over een half honderd personen; in veel geordende vergaderingen bereikt ze op het uiterste het cijfer van een half duizend, en eenzijdig spreken van één, onderwijl de anderen hooren, vindt reeds bij de tien duizend zijn grens. Volle levensgemeenschap in het gesprek daarentegen is voor verreweg de meesten onzer tot den zeer engen kring van een twintigtal personen beperkt.

En daartegenover geeft de Heilige Schrift ons nu op alle manieren den indruk, dat in de wereld daarboven deze gemeenschaps-oefening zooged als geen grenzen kent, en dat van onze beperktheid door afstanden, daarboven schijn noch schaduw wordt gevonden.

Natuurlijk kan dit alles niet anders dan in beelden aan dit leven ontleend, worden geschilderd. Een andere taal toch verstaan we niet. Maar als de engelen vleugels ontvangen en vliegen van het ene einde des hemels naar het andere, als ze bazuinen met een klank die alle hemelen doordringt, en als we lezen van de saamvergadering van alle volmaakt rechtvaardigen in het ééne Vaderhuis, ja, van miljoenen van wezens die zich saam op zulk een wijze uitend, dat hun stem niet alleen gehoord, maar ook wat ze zeggen en zingen verstaan wordt, dan geeft dit alles ons immers den indruk van een door niets gestuit of beperkt gemeenschapsleven, van een gemeenschap der heiligen gelijk niemand die ooit op aarde, ook maar van verre gekend of gegist heeft.

Van die rijke gemeenschaps-oefening ligt de grondgedachte in God zelf.

Ieder onzer gevoelt en weet, dat hij gemeenschap met zijn God kan oefenen waar hij zich ook bevindt, en dat er nooit éen oogenblik is, dat God ons gebied niet zou kunnen hooren. De alomtegenwoordigheid Gods is voor Gods kind geen afgetrokken stelling, maar een realiteit. Het is eenzijdige de gemeenschaps-oefening in den gebede, en anderzijds de altoos tegenwoordige ondervinding van Gods nabijheid, als onze zonde die niet hant van ons hart.

Van onzen Heiland geldt hetzelfde. Afsand breekt ook met den Hoogerpriester in het heilighdom daarboven onze zielsgemeenschap nooit.

Toont ons nu de Heilige Schrift dat ook onder de engelen een gemeenschaps-oefening bestaat, die al ons begrip van aardische gemeenschaps-oefening in de schaduw stelt, ligt het dan niet voor de hand, om ook van de gezaligden te gelooven, dat de mensch, als geschapen naar den beeld Gods, in zijn hoogste volinding, tot soortgelijke, aan geen eperken meer gebonden gemeenschap bekwaam en geroepen zijt?

Zelfs de ontwikkeling van het leven hier op aarde wijst zeer stellig daarheen.

Eerst was er onder menschen geen gemeenschap dan door het gesproken woord, en leefde niet alleen elk land, maar schier elk vlek, en elk dorp apart.

Toen kwam het schrift, en opeens werd door dat schrift gemeenschap ook op afstanden mogelijk. Na het schrift kwam de drukpers dien rijkdom en snelheid van gemeenschap nogmaals verviervoudigde. De stroom versnelde daarop die communicatie nogmaals. En ten slotte kwam telegraaf en telefoon gemeenschap op de verste afstanden mogelijk maken. Nu zelfs werkt reeds de atmofer, d. i. een middel om, zonder draad, zoo maar door de

lucht gemeenschap te oefenen. En wie zal zeggen wat versnelling en vereenvoudiging dit alles in de komende eeuw nog ondergaan zal?

Wat in de grondidee van 's menschen schepping naar Gods beeld ligt en wat de Heilige Schrift ons van het leven daarboven meldt, past dus geheel op wat de levensontwikkeling hier op aarde reeds in steeds duidelijker lijnen begint te openbaren. En zoo is het niet te sterk gesproken, zoo we onder de gezaligden daarboven aan een gemeenschapsleven en een onderlinge gemeenschaps-oefening gelooven, die niet aan beperking gebonden is, maar zich door heel het Vaderhuis, in alle woningen daarboven, en tot alle gezaligden uitstrekt.

Peilt ge de diepte van levensverrijking die daarin ligt?

Leven zonder meeleven is vegeteeren. Alleen door het meeleven wordt het eigen leven leven in den vollen zin des woords.

We zijn niet een hoop korrelen zands, maar als menschen organisch één en verbonden met andere menschen. Dat saamleven van één gemeenschaps-pelijk leven is het leven der liefde, en die liefde spreidt lichtstralen, die uit den spiegel van elke gezaligde ziel weerkaatst, zich verduizend en vertienduizendvuldigen, en altoos eerst den vollen glans uitzigten van het rijkst en heerlijkst licht.

Reeds hier op aarde is uw hart te rijker naar gelang ge in het lief en leed van anderen deelt, door het spijns van hun leven de draden van uw eigen levenswebbe moogt heenweven; en in de intimiteit van hun levensuiting voedsel en verwarming vindt voor eigen zielsbestaan.

En toch, tot hoe weinigen beperkt zich dit op aarde niet! Uw intieme kring is reeds groot zoo hij de koestering geniet van een twee dozijn volwassen personen.

En het is nu die beperking die eens een einde neemt, om uit te vloeien in een volle gemeenschaps-oefening met al Gods heiligen.

Ook dan nog wel met onderscheid. De vele woningen wijzen op nauwere aansluiting met wie één van zin, van aanleg, van talent en roeping zijn.

Maar toch, met allen saam blijft het één saamleven in het ééne Vaderhuis.

En juist daardoor zal uw hart opwaken tot een energie van liefde en gemeenschapsleven, gelijk het hier nooit in uw hart was opgekomen. Tot een gemeenschap aan geen tijd gebonden. Een gemeenschap niet meer door middelen, maar zonder middelen. Een gemeenschap van wezen op wezen en van hart tot hart uitgaande.

En telkens als door het afsterven, door het opnieuwen hemel ingaan van één dien God opriep, die schare der volmaakt rechtvaardigen zich uitbreidt, zal er ook voor u nieuwe winste zijn voor den rijkdom van het leven van uw hart.

(En dan zult ge eerst recht verstaan wat liefde is.)

Niet de zwakken bijstaan en u over de ellendigen ontfermen, want dat kunt ge in den hemel niet meer.

De ellende heeft daar opgehouden.

Neen, maar een leven zich uitend in een eindeloos medeleven met en inleven in anderen, en in dit medeleven der liefde eerst den rijkdom ontdekken en den rijkdom genieten, dien het God beliefd had in u te scheppen door u te geven een menschelijke hart.

Amsterdam, 1 December 1899.

### Een aangrijpend sterven.

Het plotseling afsterven van onzen vriend en broeder Lion Cachet deed een trilling van ontroering door onze kerken, en ten deele zelfs door het land gaan.

Hij was onder onze predikanten zoo in den vollen zin des woords: *de man van en voor Transvaal*.

Niet enkel wijl hij met en onder de Boeren geleefd had, maar schier meer nog om den gloed waarmee hij Transvaal minde, en om de aangrijpende wespelkendheid die vaardig over hem werd, als hij geroepen werd om voor Transvaal te pieten.

Dat bleek reeds in 1885, toen hij in de groote zaal van *Arts* te Amsterdam een gehoor van 4000 mannen en vrouwen boeide tot ze aan zijn lippen hingen, en dat gehoor was gemengd uit alle standen, uit alle religien, uit alle partijen.

Toch is hij destijds verlamd door de ignobile partijdeghheid, waarmee de ontvangstcommissie tijdens Krugers overkomst in '85, hem in het oog loopend opzij liet of dwalde.

Op alle manier is destijds gepoogd Kruger en zijn mannen van de Calvinisten in het gemeen, en zoo ook van Lion Cachet, op een afstand te houden.

Doch thans was dit anders.

In de veertien jaar die sinds verlopen sleet de partijhaat in ons land, Gode zij dank, ziender oogen af, en met name het oordeel over de Calvinisten onderging aanmerkelijke wijziging.

Vandaar dat Lion Cachet thans overal werd heengeroepen, en in alle streken van het land zijn beziel, zijn vurig, zijn wegslepend woord begeerd werd.

Dit deed hem vroegere bejegening vergeten, en zonder zweem van raancunst stond hij aanstands gereed, om de vonk van geestdrift, zoo noodig, in alle provincien van het land te ontsteken.

Op hoe vele plaatsen heeft hij niet in die korte spanne tijds het woord gevoerd. Alleen maar, hij was veertien jaar overleden.

De altoos wakker geest in onzen broeder vergde meer dan het verzwakte lichaam geven kon.

En zoo is hij plotseling, toen hij weer voor een meeting uit was, ver van zijn woning, in een hotel te Bergen-op-Zoom overleden.

En toch een sterven dat met zijn leven één schoon geheel vormde.

Hij leefde in, hij leefde voor Transvaal; als pleitvoerder voor Transvaal is hij in schier letterlijken zin op het veld van eer in den strijd voor Transvaal den heldendood gestorven.

### Subsidie voor het Petronella-hospitaal.

Bij de Indische Begroting vroeg Dr. Kuypen den Minister van Kolonien, of hij bereid zou worden gevonden, het Hospitaal te Djogja te steunen.

Hij sprak aldus:

In de derde plaats breng ik den Minister een woord van waardeering voor de wijze waarop hij de zaak der zending door het ondersteunen van het hospitaal te Modjowarno hulpe heeft verleend. En ik zou gaarne wenschen te vernemen of zijnerzijds bereidwilligheid zal worden gevonden om, waar thans in Djogja een soortgelijk en nog uitgebreider hospitaal wordt gebouwd, dat 100 bedden zal bevatten, uitsluitend voor de indische bevolking bestemd en, waar die patiënten gratis zullen toegelaten en behandeld worden, ook aan dat hospitaal een steun te verleenen, die, dunkt mij, wanneer hij op 1 per week en per bed werd berekend, stellig niet te hoog zou zijn toegemeten.

Hierop antwoordde de Minister dit:

Ik kom nu tot zijn bepaalde vragen, omtrent de bereidwilligheid om het Djokjische hospitaal, dat 100 bedden voor inlanders zal bevatten, een subsidie te geven. Hij noemde f 1 per bed en per week. Het spreekt vanzelf, dat dit niet de plaats is om een bepaalde belofte af te leggen; ik moet daarom trent nautuurlijk eerst met de Indische Regeering geradpleegd hebben, en cijfers zou ik in elk geval niet kunnen noemen; maar dit wil ik wel zeggen, dat ik dergelijke subsidien zoo nuttig acht in het belang der indische bevolking, en dat ik het nut van de daarvoor uitgegeven gelden zoo groot acht in vergelijking met de gelden, die de Regeering dikwijls rechtstreeks voor Regeeringsmaatregelen besteedt, en dat ik het zoo eens ben met den heer Pijnacker Hordijk, die gewezen heeft op het nut van het geven van subsidien aan inrichtingen van onderwijs en algemeen nut, dat een dergelijk voorstel van de Indische Regeering zeker bij mij in vruchtbare aarde zou vallen. Ik ben van meening dat, waar particulieren in Indië hun tijd, kennis, toewijding en geld beschikbaar stellen voor vele nuttige instellingen, de Regeering zeker van het geld dat zij aan dergelijke particulieren toekent, allicht tien maal meer nut heeft, dan wanneer zij alles zelf doet. Daarom gevoel ik mij zeer genegen die zaak steun te geven als zij die ook van de Indische Regeering zal blijken te verdienen.

Gelijk men ziet is dit antwoord zoo gunstig mogelijk.

Bijna enthousiast.

Maken men nu maar spoed, en te Djogja en te Amsterdam.

Het ijzer is nu heet.

Smeed het.

### De taak der toekomst.

V.

Het dusver betoogde komt neer op deze stellingen:

1. Niet alleen de Kerk als organisme, maar ook de *institutiële* Kerk heeft van Christus' wege een roeping tegenover de wereld, buiten haar erf, te vervullen.
2. Die roeping bestaat daarin dat ze als *Getuige van Christus* tegenover de wereld heeft op te treden.
3. Van deze roeping kwijten zich de *institutiële* kerken door het uitvaardigen van een contradictoires belijdenis en ook door *smeekschrijven* aan de Overheid.
4. De Belijdenis is hierin van den Catechismus onderscheiden, dat de Catechismus een leerboek is voor wie tot de Kerk behooren, de Belijdenis het geven van een getuigenis omtrent de waarheid door hen die tot de Kerk behooren aan hen die er niet toe behooren.
5. Beide Catechismus en Belijdenis moeten voor elke periode, in klare taal, over de vraagstukken die den wortel des levens en des denkens raken, de overtuiging die is naar den Woorde Gods, stellen tegenover de wereldbeschouwing die daarvan afwijkt of daartegen ingaat.
6. Aldus is de praktijk der Gereformeerde kerken geweest in de 16de en 17de eeuw.
- en 7. Zoolang deze praktijk stand hield, wies de invloed van de *institutiële* kerken op de wereld.

Stuiten nu deze zeven stellingen, natuurlijk in verband met de daaraan gegeven toelichting, niet op verzet, althans niet onder de belijdende Christenen, dan naderen we thans het tweede gedeelte van de taak, waaronder we in deze artikelenreeks den schouder hebben gezet, maar niet zonder diep doordringen te zijn van den ernst en de hachelijkheid van ons onder-nemen.

Er bestaat toch voor ons eenzijdig niet de minste twijfel of de geheele toekomst van onze Gereformeerde kerken in Nederland, en elders, wordt door het onderwerp dat we aan de orde waagden te stellen, beheerscht. Maar ook anderzijds smuilen we nu reeds iets van den boezen walm in, die van de conservatieve vaalt dreigt op te komen.

Dit beeld is niet te kras gekozen.

Een schoon kerkelijk leven, dat ten slotte door valsche behoudzucht, beschim-melt en in zichzelf verstrikt, is een niet tragisch, maar kortweg ergernis wekkend schouwspel.

Zoo gaat het beste dat we bezitten in bederf over, en het *optima corruptio pessima*, de stelregel der wijzen, dat „als het beste bederft, het bederft het walglijkst is", vindt dan ook hier zijn toepassing.

Iets waarbij dit de jammer is, die slag op slag de kerken Christi bedreigt, dat een der teederste en vroomste neigingen van het geloovig gemoed zich, te onpas

en ondoordachtelijk, vermengt met wat een kanker is voor der kerken welzijn.

Wat is hier die teedere neiging der vroomheid?

Het vroom gemoed rust in het *onveranderlijke*. Beter gezegd nog, het vroom gemoed rust in „den Overvanderlijke", en voelt uit dien hoofde drang en neiging, om voor zijn religie *onveranderlijke* vormen van uiting en dienst te zoeken.

Het heilig Voorwerp onzer aanbidding is absoluut, en absoluut dus ook de waarheid gelijk ze in God is.

Hoe kan het dan anders, of, met de belijdenis hier onvergankelijke waarheid optredende in het midden van een wereld, wier meeningen en denkbeelden als dagvlinders wisselen, komt men er als van zelf toe, om den vorm van *uitdrukking*, die voor ons die onvergankelijke waarheid tot openbaring bracht, op te vatten en te verstaan, als ware hij met de waarheid zelve één en eens-luidend.

De Roomsche kerk begreep dit, en schreef daarom het *semper eadem* op haar blaazen.

Dat ook in den boezem der eenzelvige kerk desaliettemin heel anders geleefd, gevoeld en gedacht wordt, naar verschil van tijden en streken, is voor tegenspraak niet wel vatbaar. Wie, gelijk schrijver dezes, gelegenheid had, ernstige gesprekken aan te knooien met vrome Roomsche belijders in drie werelddelen, en in ons eigen werelddel, in het Zuiden en Noorden, in het Westen en Oosten, van Schmeek tot Dublin, en van Dundee tot Napels, en voorts uit zijn boekerie de uitingen opvangt van de Roomsche vroomheid uit alle vroegere eeuwen, en die vergelijken kan met de stem van het heden, is niet meer in staat dat verschil in wijze van denken, gevoelen en uiten weg te cijferen. Het bestaat eenvoudig. Het is een feit.

Zelfs mag de vraag gesteld of de wijze van gevoelen, denken en uiten van Plus IX en van Leo XIII niet duidelijk op zekere schakeering wijst.

Niet natuurlijk alsof niet heel de historie dezer kerk door den grondtoon één blijft, maar in dien zin, dat uit dien éenen grondtoon telkens duidelijk onderscheidbare variatiën gespuurd worden.

Maar al ontkennen we die variatiën niet, toch staat het evenzeer vast, dat deze kerk in haar *institutiële* vorm de pretentie der eenzelvigheid steeds strak en scherp vasthield, en met een *sacris tranquilla in undis*, de volkomen identiteit van haar uitspraken volhield.

Het is hier de plaats niet, om in volle breedte uiteen te zetten, hoe alleen een gecompliceerde leeropenbaring, gelijk Rome die inrichtte, tegelijk en die identiteit kon bewaren, en nochtans zich in elke eeuw aan de behoefte van die eeuw kon aansluiten. En veelmin om den vinger te leggen op de onoverwinnelijke moeilijkheden, waarop men hierbij ten slotte stuiten moest, en de gewrongenheden waarmee men zich dan uit de klem moest redden.

In het verband van deze artikelenreeks werd hier op Rome uitsluitend gewezen, om er aan te herinneren, hoe Rome de behoefte van het vroom gemoed aan *vastheid, gelijkheid en onveranderlijkheid* van meet af diep en toch helder inzag, en poogde er voldoening aan te schenken.

Het *quod semper, quod ubique, quod apud omnes* d. i. de belijdenis van een waarheid die door alle eeuwen en voor alle streken één was, is niet het verachtelijkste wapen van haar sterkte.

Die behoefte nu bestaat volstrekt niet alleen bij de waarlijk vromen der Roomsche kerk, maar bij *alle* vromen, en kwam ook bij ons gedurig weer uit.

Ze kwam uit in de neiging der Hervormers van de 16de eeuw om aan te toonen, dat ze niet anders beoogden, dan die belijdenis der waarheid te herstellen, die van ouds af in de Christelijke kerk gegolden had, die bij de Waldenzen en andere groepen steeds in cere was gebleven, en nu het hoofd weer ophief.

Ze kwam uit in de poging van de onderscheidene Gereformeerde kerken om door de uitgave van een *Synagma of Harmonia Confessionum* aan de wereld te toonen, dat ze allen saam éenzelfde waarheid beleiden.

Ze kwam uit in de poging der Lutherse kerken om zich aan te sluiten aan de besluiten der aloude Concilien.

Ze kwam uit in de poging van den *Réveil*, om, met terzijdezetting van wat de Protestanten verdeelde, en met voorbijgang van de *institutiële* kerken, zich te groepeeren om zeker aantal destijds door niemand bewiste oude hoofdwahrheden.

Ze kwam uit in de poging der Darbisten en Plymouth-brethren, om met de *institutiële* kerken, die immers slechts verdeeldheid brachten, te breken, en zich als vrije kringen van geloovige broeders en zusters om het aloude Kruis van Christus te verzamelen.

Ze kwam uit in de poging der Ethischen, om voor de *belijdende* kerken die hadden afgedaan, de *belijdende* gemeente in de plaats te stellen.

Ze kwam uit in de poging om van het verschil der belijdenissen op de immers ééne *waarheid* der Heilige Schrift, straks enger nog op het *Evangelie* terug te gaan.

Ja, het is diezelfde behoefte, die nog telkens aan het woord komt, als men eerst met terugzetting van de Canones van Dordrecht op de 37 Artikelen en straks van die 37 Artikelen op de XII Geloofsartikelen teruggaat.

Verdeeldheid smart. Verdeeldheid breekt kracht. Verdeeldheid ontzenuwt de eigen geloofsvastheid.

o, Wat zou men alles geven, indien men de *éne Kerk van Christus* ook zichtbaar in éénheid van *institutiële* vorm weer tot openbaring kon brengen. Wat pogingen zonder eind zijn er niet aangewend, om de Engelsche, de Grieksche en de oud-Room-

sche Cleresy in één te doen smelten, liefst met de Lutherse kerk er bij.

Alle dieper onderzoek der waarheid, waaruit die confessionele gesplitstheid en verdeeldheid is opgekomen, acht men dan almeer uit den Boeze te zijn. Men mijkt zulk onderzoek. Men brandmerkt zulk onderscheidingen als bekrompen spitsvondigheden en schoolse haarkdooverijen, die de waarheid niet raken. En men is er op uit, om, met vermijding van alle zulke dieper gaande vraagstukken, zich terug te trekken op dat algemeene terrein, waarop verschil ondenkbaar wordt.

Niet weinigen, door het mislukken van al zulke pogingen teleurgesteld, keerden, zoekens moede, dan ten slotte naar Rome terug. Daar vonden ze ruste. Een kerk die voor hen dacht, en alzo hun de worsteling van het denken en den strijd des denkens spaarde.

Er zou dan ook in den beker niets dan de bitterheid van het zelfbedrog overblijven, zoo men, de taak en de roeping van de *institutiële* kerken tegenover de wereld bespeurende, gedachteloos over deze behoefte van het vroom gemoed heengleed.

Tegenover de roeping der kerken om een onderscheiden woord voor elke eeuw te spreken, staat even bestid de eisch der andere behoefte over, om de waarheid van *alle* eeuwen, en daarmee de eenheid van belijdenis van de kerken aller eeuwen tot haar recht te doen komen. En alle moed, om dat gewichtige vraagstuk aan de orde te stellen, zou ons ontzinken, indien ons oog niet van meet af voor den eisch van die andere behoefte helder ware geopend geweest.

We wachten dan ook niet af, dat anderen ons den drang dezer vrome behoefte tegenwerpen, maar stellen er prijs op, zelve met volken nadruk die onafwijzbare behoefte op den voorgrond te stellen.

Slechts wijzen we er op, dat deze innige zielsbehoefte krank wordt, kankerig gaat, en zich ten slotte met den pestwalm van het doodend conservatisme vermengt, zoo ze ontaardt in versterde repressitatiezucht.

Maar, in hun bideel of op hun studeerkamer, van de wereld geïsoleerd, alleen vragen: *Hoe was het eertijds?*— en nooit zich de moeite geven, om door hun venster uit te zien naar die arme wereld, die, benauwd en beangst door geheel nieuwe vraagstukken, om hulpe roept, en geen enkelen toon om leven van die wereld tot zich hoort uitgaan, worden rechtstreeks door Hem geoordeeld, die toen Hij op aarde onwandelde, niet één levensvraag, die destijds aan de orde was, met onverschillig zwijgen voorbij ging.

### Diaconale ontheffing.

III.

Bij hoogere opvatting van de Diaconale taak, kan men alzo niet volstaan met blindelings te voorzien in allen nood die zich voordoet.

Waar hulpe kan geboden worden, moet dat geschieden, en niemand's schuld kan ooit zoo zwaar zijn, dat zijn honger niet moet worden gestild, zijn naaktheid niet gedekt, en zijn wonde niet moet verbonden worden. Dat men, als er slechts voor drie is, en er melden zich dertig aan, uitkiest, en dan aan de *schemele* boven de *schuldige* armoede voorkeur geeft, ligt voor de hand. Maar op zichzelf mag nooit het denkbeeld ingang vinden, alsof schuld van liefde ontslaat.

Ons heeft God, vijanden zijnde, met zich verzoend in den dood zijns Zoons.

Doch al blijft daarom de regel gelden, dat de Diaconie, naar de middelen zijn waarover ze beschikt, *elken nood* moet trachten te lenigen, en den *Christus Consolator* op aarde heeft te vertegenwoordigen, niet alleen bij de huisgenooten des geloofs (hoevel bij dezen eerst en meest) maar bij al wie *mensch* heet, zonder onderscheid van landaard, of confessie of gedragslijst, toch dient er evenzeer nadruk op te worden gelegd, dat de Diaconie te letten heeft op het *stoppen van de bronnen waaruit de ellende en de nood vloeit*.

Die bronnen zijn drie in aantal: 1<sup>o</sup>. *De zonde*, 2<sup>o</sup>. *tegenspoed* en 3<sup>o</sup>. *wanbeleid*.

*Zonde* voert tot armoede, en tegen de zonde strijdt de Kerk door het Woord, door de prediking, door het kerkelijk verband, en in zooverre kunnen ook Diakenen niet genoeg op uit zijn, om door het aankweken van een godzalig leven in de gezinnen, en door het tegengaan van drankzonde en zonde van slordigheid en allerlei ondeugd het pauperisme te keeren.

Wie op den grauen akker van het pauperisme geen vreemdeling is, weet maar al te goed, hoe de gezinnen der kleinere orthodoxe kerken in den regel veel degelijker en netter zijn, dan veel gezinnen in de massale genootschappen, waarop geen behoorlijk toezicht mogelijk is. Proportioneel is bij de kleinere orthodoxe kerken het aantal noodlijdende gezinnen niet zoo groot, en voor zoover er zulke gezinnen zijn, vertoont het pauperisme er zich niet derwijs in al zijn naaktheid en gruwelijkheid.

Tweede bron van ellende is de *tegenspoed*. Tegenspoed onder allerlei vorm. Werkeloosheid, zwakheid van gestel, langdurige ziekte, wegneming van den kostwinner, verlies van kleine klandisie, wegvallen van een weldoener. En zooveel meer.

Hier tegenover moet de zedelijke energie gesterkt, de veerkracht van den levensmoed opgewekt, het bij de pakken blijven neerzinken worden tegengegaan, het oog ontsloten voor den Rechter der weduwen en den Vader der weezen.

Doch dan is er nog een *derde bron* van pauperisme, en het is hierop dat we in deze artikelen meer bepaaldelijk de aandacht vestigen, de bron die we noemden *wanbeleid*.

Dat *wanbeleid* komen.

Het kan zijn beleid van de bij het regelen verhoudingen.

Er is wanbeleid boven zijn k middelen leven. Menschen die althans niet op nu arm zijn, speculatie, door leven van den denken aan d kan, ze bestaar.

Er is wanbeleid indien er onzonder deugd afloend onder.

Maar ook e

lieke en social

algemeen belei

lijk gevolg he

zenden tot den

Alleen dat

hier ter sprake

Italie heeft

Duitschland, e

den socialen v

uitgaan, dat e

komsten alme

wanhoop het.

In Ierland is

de volksmond z

honger half de

dreef.

In Duitschla

maatregelen v

welvaart onder

bevolking vers

en de armoede

wend.